

GENEZE

I. PŮVOD SVĚTA A LIDSTVA

1. STVOŘENÍ A PÁD

2 4-25 **První vyprávění o stvoření^a.**
Job 38-39
Žl 8; 104
Př 8 22-31
Jan 1 1-3
Kol 1 15-17
Žid 1 2-3
2Kor 4 6
Jan 8 12+

1 ¹Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi^b. ²Země byla pustá a prázdná^c, tma halila propast, Boží vítr vířil^d nad vodami.

³Bůh řekl: „Budiž světlo,“ a bylo světlo. ⁴Bůh viděl, že světlo je dobré, a Bůh oddělil světlo od tmy^e. ⁵Bůh nazval světlo „den“ a tmu „noc“. Byl večer a bylo jitro: první den.

⁶Bůh řekl: „Ať je obloha^f uprostřed vod a odděluje vody od druhých,“ a stalo se tak. ⁷Bůh udělal^g oblohu oddělující vody, jež jsou pod oblohou, od vod, jež jsou nad oblohou, ⁸a Bůh nazval

7 11+
Př 8 28

oblohu „nebe“. Byl večer a bylo jitro: druhý den.

⁹Bůh řekl: „Ať se vody, jež jsou pod oblohou, slíjí v jedinou spoustu^h a ať se ukáže souš,“ a stalo se tak. ¹⁰Bůh nazval souš zemi a onu spoustu vod mořem, a Bůh viděl, že je to dobré.

¹¹Bůh řekl: „Ať se země zazelená zelení, bylinami nesoucími semena a ovocnými stromy dávajícími na zemi podle svých druhů plody se semeny,“ a stalo se tak. ¹²Země vydala zeleň: byliny nesoucí semena podle svých druhů a stromy dávající podle svých druhů plody se se-

a) [1 1] Toto vyprávění, jež se připisuje kněžskému prameni, je abstraktnější a má v sobě větší dávku teologie než vyprávění následující, 2 4^b-25: snaží se podat logické a vyčerpávající roztržidění veškerého stvořeného jsoucna, a to v rámci jednoho týdne, jež zakončuje sobotní odpočinek. Jsoucna nabývají existence na Boží zavolání podle své vzrůstající vznešenosti až k člověku, jenž je obrazem Božím a králem tvorstva. Text užívá vědění, které je dosud v plenkách. Usilovná snaha o nastolení shody mezi tímto obrazem a moderní vědou je zbytečná; pod formou, která nese znaky své doby, je tu však třeba vyčíst zjevené poučení, jež má trvalou hodnotu: poučení o jediném, transcendentním Bohu, jenž je dříve než svět, o Stvořiteli.

b) [1 1] Překládá se také: „Na počátku, když Bůh stvořil nebe a zemi, byla země ...“ Obojí překlad je gramaticky přípustný; ten, jehož se držíme spolu se všemi starými verzemi, lépe respektuje soudržnost textu. Vyprávění začíná teprve veršem 2; v. 1 je nadpis, jehož protějškem je závěr v 2 4^a. „Nebe a země“ jsou uspořádaný vesmír, výsledek stvoření. Stvoření je vyjádřeno slovesem *bara'*, jež je vyhrazeno pro stvořitelenskou činnost Boha, odlišnou od tvůrčivé činnosti člověka. Není na místě vnášet sem metafyzický pojem stvoření *ex nihilo*, ten bude formulován teprve v 2 Mak 7 28. Text však vypovídá, že svět měl začátek: stvoření není bezčasový mýtus, je začleněno do dějin a je jejich absolutním počátkem.

c) [1 2] V hebrejštině: *tóhú a bóhú*, „poušť a prázdnota“; to jsou podobně jako „tma

nad propastí“, „vítr“ a „vody“ obrazy, které svým negativním charakterem připravují pojem stvoření z ničeho.

d) [1 2] Nejde zde o Božího Ducha a o jeho úlohu při stvoření. Stvoření bude dílem Božího „slova“ (řekl), vv. 3n, nebo jeho „konání“ (udělal), vv. 7, 16, 25, 26. *Tento výklad a také obrat „vítr vířil“ zařadili autoři do Jeruzalémské bible při její poslední revizi; ve starším vydání zněla pasáž: „duch Boží se vznášel nad vodami“ a byla k ní připojena pozn.: „jako pták, jenž létá nad hnízdem, v němž jsou jeho mláďata, Dt 32 11“.* Kromě toho se v předchozí pozn. newváděl mezi obrazy negativního charakteru „vítr“.

e) [1 4] Světlo je Boží stvoření, tma nikoli: tma je negace. Stvoření světla se uvádí na prvním místě, protože střídání dní a noci bude rámcem, v němž se bude odehrávat stvořitelské dílo.

f) [1 6] Zdánlivá „klenba“ nebe byla podle starých Semitů něco jako pevná kopule, která zadržovala horní vody: jejími otvory se budou řínout vody potopy, 7 11.

g) [1 7] Ke stvoření slovem, „Bůh říká“, se pojí stvoření úkonem, „Bůh dělá“ oblohu, nebeská tělesa, v. 16, pozemské živočichy, v. 25, člověka, v. 26. Kněžský autor takto zapojuje do svého duchovnějšího pojetí stvoření starou tradici, paralelní s tradicí druhého vyprávění, 2 4^b-25, v němž Bůh „dělá“ nebe a zemi, člověka i zvířata.

h) [1 9] „v jedinou spoustu“ řec.; „na jediné místo“ hebr.

meny, a Bůh viděl, že je to dobré. ¹³Byl večer a bylo jitro: třetí den.

¹⁴Bůh řekl: „Ať jsou svítlny na nebeské obloze, aby oddělovaly den a noc: ať slouží jako znamení jak pro svátky, tak pro dny i roky; ¹⁵ať jsou svítlny na nebeské obloze, aby osvětlovaly zemi,“ a stalo se tak. ¹⁶Bůh udělal dvě hlavní svítlnyⁱ: velkou svítlnu jako vládkyni dne a malou svítlnu jako vládkyni noci a hvězdy. ¹⁷Bůh je umístil na nebeskou oblohu, aby osvětlovaly zemi, ¹⁸aby vládly dnu a noci, aby oddělovaly světlo a tmu, a Bůh viděl, že je to dobré. ¹⁹Byl večer a bylo jitro: čtvrtý den.

²⁰Bůh řekl: „Ať se vody zahemží hemžením živých tvorů a ať ptáci létají nad zemí blízko nebeské oblohy,“ a stalo se tak. ²¹Bůh stvořil velké mořské hady a všechny živé tvory, kteří se hýbají a kteří se hemží ve vodách podle jejich druhu, a všechny opeřence podle jejich druhu, a Bůh viděl, že je to dobré. ²²Bůh jim poželhal a řekl: „Buďte plodní, rozmnožujte se, zaplňte mořské vody a ptáci ať se rozmnožují na zemi.“ ²³Byl večer a bylo jitro: pátý den.

²⁴Bůh řekl: „Ať země vydá živé tvory podle jejich druhu: dobytek, drobné živočichy^j, divoká zvířata podle jejich druhu,“ a stalo se tak. ²⁵Bůh udělal divoká zvířata podle jejich druhu, dobytek podle jeho druhu i všechny drobné živo-

čichy lezoucí po zemi podle jejich druhu, a Bůh viděl, že je to dobré.

²⁶Bůh řekl: „Učiňme^k člověka^l ke svému obrazu, aby se nám podobal^m, a oni ať vládnou mořským rybám, nebeským ptákům, dobytku, všem divokým zvířatůmⁿ a všem drobným živočichům, kteří se plazí po zemi.“

²⁷Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k Božímu obrazu jej stvořil, stvořil jej jako muže a ženu.

²⁸Bůh jim poželhal a řekl jim: „Buďte plodní, rozmnožujte se, naplňte zemi a podrobte si ji; vládněte mořským rybám, nebeským ptákům a všem živým tvorům, kteří se pohybují po zemi.“ ²⁹Bůh řekl: „Dávám vám všechny byliny nesoucí semena na veškerém povrchu země a všechny stromy, jež mají plody nesoucí semena; to bude vaše potrava. ³⁰Všem divokým zvířatům, všem nebeským ptákům, všemu, co se plazí po zemi a co má v sobě život, dávám za potravu všechnu zeleň rostlin^o,“ a stalo se tak. ³¹Bůh viděl vše, co učinil, a bylo to velmi dobré. Byl večer a bylo jitro: šestý den.

2 ¹Tak byly dokončeny nebe i země se všemi svými zástupy. ²Sedmého dne skončil Bůh dílo, které učinil, a sedmého dne odpočinul po všem díle, které učinil. ³Bůh poželhal sedmému dni a posvětil^p

i) [1 16] Jejich názvy jsou úmyslně vnecháány: Slunce a Měsíc zbožštěné všemi sousedními národy jsou zde prostými svítlnami, které osvěčují zemi a vymezují kalendář.

j) [1 24] Dosl. „co se plazí“ (nebo „se hýbá“, v. 21): hady, ještěrky, ale také hmyz a drobné zvířectvo.

k) [1 26] Toto množné číslo může znamenat rokování Boha s jeho nebeským dvorem (s anděly, srv. 3 5, 22): takto chápal text řecký překlad Žl 8 6 (jež následovala Vulg.) převzatý do Žid 2 7. Nebo toto množné číslo vyjadřuje velebnost a vnitřní bohatství Boha, jehož obecné jméno má v hebrejštině tvar plurálu, *Elohim*. Zde má původ výklad církevních Otců, kteří v tom viděli náznak tajemství Trojice.

l) [1 26] Hromadné jméno, proto dále stojí plurál: „oni ať vládnou“.

m) [1 26] „Aby se podobal“ oslabuje, jak se zdá, význam „obrazu“ tím, že vylučuje rovnost.

Konkrétní výraz „obraz“ v sobě zahrnuje fyzickou podobnost, jaká je mezi Adamem a jeho synem, 5 3. Tento vztah k Bohu odděluje člověka od zvířat. Navíc předpokládá všeobecnou podobnost přirozenosti, to je rozum, vůli, moc: člověk je osoba. Zmíněný vztah připravuje vyšší zjevení: účast na Boží přirozenosti prostřednictvím milosti.

n) [1 26] „všem divokým zvířatům“ syr.; „celé zemi“ hebr.

o) [1 30] Obraz zlatého věku, kdy lidé i zvířata žijí v míru a živí se rostlinami. 9 3 značí začátek nového věku.

a) [2 3] Sobota (*šabbat*) je Božím ustanovením: sám Bůh toho dne odpočíval (*šabat*). Text zde nicméně výraz *šabbat* neuvádí, protože podle kněžského autora bude sobota uložena teprve na Sinaji, kde se stane znamením smlouvy, Ex 31 12–17. Ale hned při stvoření dal Bůh pří-

5 1, 3; 9 6
Žl 8 5-6
Sir 17 3-4
Mdr 2 23

1 Kor 11 7
Kol 3 10
Ef 4 24
Mt 19 4p

Gn 8 17; 9 1
Žl 8 6-9
Sir 17 2-4
Mdr 9 2; 10 2
Jak 3 7

Žl 104 14n

Žl 104 24
Kaz 3 11; 7 29
Sir 39 21-39
1 Tim 4 4

Ex 20 8+
1 Kor 10 11;
31 12n
1 Kor 10 4

jej, neboť v něm odpočinul po veškerém díle stvoření.

Jer 10 11n ^{4a}Takové byly dějiny^b nebe a země při stvoření.

1 1-2 4 Zkouška svobody. Ráj^c.

^{4b}V době, kdy Bůh Jahve udělal zemi a nebe, ⁵nebyl na zemi ještě žádný polní keř a žádná polní bylina dosud nevypučela, neboť Bůh Jahve nedal padat dešti na zemi a nebyl ještě člověk, jenž by obdělával půdu. ⁶Niměně ze země prýštil proud a zavlažoval celý povrch země. ⁷Tu Bůh Jahve utvořil z hlíny země^d člověka, vdechl do jeho nozder dech života a člověk se stal živou bytostí^e.

Kaz 3 20n;

12 7

Žl 104 29n;

Job 34 14n;

33 4

1Kor 15 45

⁸Bůh Jahve vysadil zahradu na východě v Edenu^f a postavil do ní člověka, kterého utvořil. ⁹Bůh Jahve učinil, že ze země vyrostly všemožné druhy

stromů svůdných na pohled a dobrých na jídlo, pak strom života^g uprostřed zahrady a strom poznání dobra a zla. ¹⁰Z Edenu vytékala řeka, aby zavlažovala zahradu, pak se dělila a tvořila čtyři ramena^h. ¹¹První se nazývá Píšon: oblévá celou zemi Chavílu, kde je zlato; ¹²zlato této země je čisté a nachází se tam i bdeliumⁱ a kámen karneol. ¹³Druhá řeka se nazývá Gíchon; oblévá celou zemi Kúš. ¹⁴Třetí řeka se nazývá Tigris; teče na východ od Aššúru. Čtvrtá řeka je Eufrat. ¹⁵Bůh Jahve vzal člověka a usadil ho v zahradě Edenu, aby ji obdělával a střežil. ¹⁶A Bůh Jahve dal člověku tento příkaz: „Smíš jíst ze všech stromů v zahradě. ¹⁷Ale ze stromu poznání dobra a zla^j nebudeš jíst, neboť v den, kdy z něho pojiš, propadneš smrti^k.“

Pr 3 18

Zl 2 7; 22 14

Ez 47 +

Zl 22 1-2

Jan 4+

Rim 6 23

klad, jež bude člověk muset napodobovat, Ex 20 11; 31 17.

b) [2 4a] V hebrejštině *toledot*, ve vlastním slova smyslu „potomstvo“, potom i dějiny praoce a jeho potomků, srv. 6 9; 25 19; 37 2. Tím, že se užívá tento výraz, je stvoření odmytizováno, je počátkem dějin, není již jako v Sumeru a v Egyptě sérií božských zplození.

c) [2 4b] Úsek 2 4^b-3 24 náleží jahvistickému prameni. Není to, jak se často říká, „druhé vyprávění o stvoření“, po němž následuje „vyprávění o pádu“. Jsou to dvě kombinovaná vyprávění, která čerpají z různých tradic: z vyprávění o stvoření člověka, odlišného od stvoření světa, které je úplné teprve po stvoření ženy, když se objeví první lidská dvojice, 2 4^b-8, 18-24; a z vyprávění o ztraceném ráji, o pádu a trestu, které začíná v 2 9-17 a pokračuje v 3 1-24.

d) [2 7] Člověk, *'adam*, pochází od země (=hlína), *'adamah*, srv. 3 19. Toto kolektivní jméno se stane vlastním jménem první lidské bytosti, Adama, srv. 4 25; 5 1, 3.

e) [2 7] Je to slovo *nefěš*, jež označuje bytost oživanou dechem života (který se projevuje také „duchem“, *ruach*, 6 17+; Iz 11 2+), srv. Žl 6 5+.

f) [2 8] „Zahrada“ se v řecké verzi a potom v celé další tradici překládá slovem „ráj“. „Eden“ je zeměpisný název, jenž se vymyká jakékoli lokalizaci a mohl původně znamenat „step“. Ale Izraelité vykládali toto slovo podle hebrejštiny jako „rozkoš“, kořen *'dn*. Rozlišení mezi Edenem a zahradou, vyjádřené zde a ve v. 10, je později setřeno: mluví se o „zahradě Edenu“, v. 15; 3 23, 24. V Ez 28 13 a 31 9 je Eden „zahrada Boží“ a v Iz 51 3 je Eden, „Jahvova zahrada“, protikladem pouště a stepi.

g) [2 9] Symbol nesmrtnosti, srv. 3 22+. O stromě poznání dobra a zla srv. v. 17+.

h) [2 10] Verše 10-14 jsou vsuvka, ale do textu ji vložil pravděpodobně sám Jahvista, jenž užil starých pojmů o utváření země. Nemá v úmyslu lokalizovat zahradu Edenu, nýbrž ukázat, že velké řeky, jež jsou „životními tepnami“ čtyř krajů světa, pramení v ráji. Není nic divného na tom, že tento geografický popis je neurčitý. Tigris a Eufrat jsou dobře známé a pramení v Arménských horách. Ale Píšon a Gíchon známé nejsou. Chavíla je podle Gn 10 29 kraj v Arábii a Kúš jinde označuje Etiopii. Avšak není jisté, zda se zde tato jména mají brát ve svém obvyklém smyslu.

i) [2 12] Vonná klovatina.

j) [2 17] Toto poznání je výsada, kterou si vyhrazuje Bůh a které se člověk neoprávněně zmocní hříchem, 3 5, 22. Není to tedy vševedoucnost, tu padlý člověk nemá, ani mravní rozlišování, to měl už člověk nevinný a Bůh je svému rozumnému tvoru nemůže odpírat. Je to schopnost sám rozhodovat, co je dobré a co zlé, a jednat podle toho, znamená to, že se člověk domáhá mravní autonomie a tím popírá svůj stav tvora, Iz 5 20. Prvotní hřích byl útok na Boží svrchovanost, proviněním tu byla pýcha. Konkrétně se tato vzpoura projevila přestoupením Božího příkazu a byla znázorněna obrazem zakázaného ovoce.

k) [2 17] Téhož výrazu se užívá v zákonech a ortelech, které počítají s trestem smrti. Požití ovoce nemá přivodit smrt okamžitou: Adam a Eva je přežijí a odsouzení z 3 16-19 mluví o smrti pouze jako o konci bědného života. Hřích, symbolizovaný sněžením ovoce, zasluhuje smrt: více už text neříká, srv. 3 3.

¹⁸Bůh Jahve řekl: „Není dobré, aby byl člověk sám. Musím mu udělat pomocnici, která by se k němu hodila.“ ¹⁹Bůh

Kaz 3 20

Jahve utvořil ze země rovněž všechna divoká zvířata a všechny nebeské ptáky a přivedl je k člověku, aby viděl, jak je pojmenuje: každý z nich měl nést jméno, jaké mu dá člověk. ²⁰Člověk dal jména veškerému dobytku, nebeským ptákům, všem divokým zvířatům, ale pomocnici pro člověka, jež by se k němu hodila, nenašel. ²¹Tu Bůh Jahve seslal na člověka mrákotu a on usnul. Vzal jedno z jeho žeber a jeho místo vyplnil masem^m. ²²Pak z žeber, jež vzal z člověka, vytvořil Bůh Jahve ženuⁿ a přivedl ji člověku.

/ 1Kor 11 8-9

/ 1Tim 2 13

²³Tu člověk zvolal:

„Tentokrát je to kost z mých kostí
a maso z mého masa!

Bude se nazývat »žena«^o,

ona totiž byla vzata z muže!“

/ Mt 19 5p

/ Ef 5 13

/ 1Kor 6 16

²⁴Proto muž opouští svého otce a svou matku a přiklání se ke své ženě a stávají se jediným tělem.

²⁵A oba před ní, člověk i jeho žena, a jeden před druhým se nestyděli.

Pád.

Mdr 2 24

/ Jan 8 44

3 ¹Had^a byl nejlistivější ze všech polních živočichů, které udělal Bůh

Jahve. Řekl ženě: „Tak tedy Bůh řekl: »Nebudete jíst ze všech stromů v zahradě?«“ ²Žena hadovi odpověděla:

/ Zj 12 9; 20 2

/ Řím 5 12-21

„Smíme jíst ovoce ze stromů v zahradě.“

³Ale o ovoci stromu, který je uprostřed zahrady, Bůh řekl: »Nebudete z něho jíst, nedotknete se ho pod trestem smrti.«“

⁴Had na to ženě odvětil: „To vůbec ne! Nezemřete!“ ⁵Ovšem Bůh ví, že v den,

kdy z něho pojdete, se vám otevrou oči a budete jako bohové, kteří znají dobro a zlo.“ ⁶Žena viděla, že je to strom dobrý k jídlu a lákavý na pohled a že ten strom je žádoucí k získání soudnosti. Vzal jeho ovoce a pojedla. Dala z něho i svému muži, jenž byl s ní, a on pojedl. ⁷Tu se jim oběma otevřely oči a oni poznali, že jsou nazi^b; sešili fíkové listy a udělali si z nich suknice.

Iz 14 14+

2 17; 3 22

⁸Uslyšeli krok Boha Jahva, jenž se procházel v zahradě v denním vánku, a člověk i jeho žena se skryli před Bohem Jahvem mezi stromy zahrady. ⁹Bůh Jahve zavolał na člověka a řekl: „Kde jsi?“

¹⁰„Slyšel jsem tvůj krok v zahradě,“ odpověděl člověk; „bál jsem se, protože jsem nahý, a schoval jsem se.“ ¹¹„A kdo ti pověděl, že jsi nahý?“ pokračoval. „Ty jsi tedy jedl ze stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst!“ ¹²Člověk odpověděl: „To žena,

1 Král 19 12

tím, že bude razit *sóma* vedle *sarx*, srv. Řím 7 5+; 7 24+.

n) [2 22] Obrazně vyjádření vztahu, jenž pojí muže a ženu, v. 23, a jenž je spojuje v manželství, v. 24.

o) [2 23] Hebrejščina obsahuje slovní hříčku mezi výrazy *išša*, „žena“ a *iš*, „muž“. *Nepokoušime se převést tuto slovní hříčku do češtiny v textu, ale poznamenáváme, že z hlediska významu výpovědi by šlo vhodně postavit jako protějšek výrazu „člověk“ novotvar „člověčice“.* *Vystihovalo by to smysl výroku Písma: rozdíl mezi mužem a ženou je pouze v pohlaví, jinak jsou ve všem totožní a vzájemně si tedy rovni.*

a) [3 1] Had zde slouží jako maska pro bytost Bohu nepřátelskou a pro nepřítele člověka, kniha Moudrosti, potom NZ a celá křesťanská tradice v ní rozpoznávaly Protivníka, d'ábla, srv. Job 1 6+.

b) [3 7] Probuzení žádostivosti je prvním projevem nepořádku, jež způsobil hřích v harmonii stvoření.

l) [2 18] Vyprávění o stvoření ženy, vv. 18–24, pochází podle všeho ze samostatné tradice: ve v. 16 označuje výraz „člověk“ muže i ženu, stejně jako v 3 24; a 3 1–3, jež jsou pokračováním 2 17, předpokládají, že byl příkaz dán muži i ženě.

m) [2 21] Tělo (*basar*) je nejprve zvířete nebo u člověka „maso“, svaly, 41 2–4; Ex 4 7, Job 2 5. Je to také celé tělo, Nm 8 7; 1 Král 2 27; 2 Král 6 30, a tedy rodinné pouto, 2 23; 29 14; 37 27; ba dokonce lidstvo nebo soubor živých bytostí („veškeré tělo“, 6 17, 19; Žl 136 25; Iz 40 5–6). Duše, 2 7+; Žl 6 5+, nebo duch, 6 17, tělo oživují, aniž k němu něco přidávají, a tak působí, že žije. Často však výraz „tělo“ podtrhuje to, co je v člověku křehké a pomíjivé, 6 3; Žl 56 5; Iz 40 6; Jer 17 5; a povolna se tak dospěje k postřehnutí určitého protikladu mezi oběma stránkami živého člověka, Žl 78 39; Kaz 12 7; Iz 31 3; srv. také Mdr 8 19; 9 15+. Hebrejščina nemá výraz, jenž by vyjadřoval pojem „těla“ v našem smyslu: NZ zaplní tuto mezeru

- kterou jsi mi dal za družku, mi dala z toho stromu a já jsem jedl!“ ¹³Bůh Jahve řekl ženě: „Co jsi tu udělala?“ a žena odpověděla: „To had mě svedl a já jsem jedla.“
- /2Kor 11 3 ¹⁴Tu Bůh Jahve řekl hadovi: „Protože jsi tu udělal,
- buď zlořečený mezi vším dobytkem a všemi divokými zvířaty.
- Iz 65 25 Budeš se plazit po břiše a žrát prach po všechny dny svého života.
- /Zj 12 17 ¹⁵Nepřátelství položím mezi tebe a ženu,
- mezi tvé a její potomstvo. Ono ti rozdrtilo hlavu a ty je zasáhneš do paty.“
- ¹⁶Ženě řekl^d: „Rozmnožím útrapy tvého těhotenství,
- /Zj 12 2 v bolestech budeš rodit syny. Tvá žádostivost tě bude pudit k tvému muži
- 2 22+ a on bude nad tebou vládnout.“
- ¹⁷Muži řekl: „Protože jsi poslechl hlasu své ženy a pojedl jsi ze stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst,
- /Řim 8 20 buď zlořečena kvůli tobě země! Oz 4 3+
- Jen s námahou z ní budeš dobývat obživu Iz 11 6+
- po všechny dny svého života.
- ¹⁸Bude ti plodit trní a bodláčí a ty budeš jíst polní trávu.
- ¹⁹V potu tváře budeš jíst svůj chléb, 2 7
- dokud se nenavrátíš do země, Job 34 15
- protože z ní jsi byl vzat. Ži 90 3;
- Neboť prach jsi 104 29
- a v prach se obrátíš*.“ Kaz 3 20;
- ²⁰Člověk nazval svou ženu „Eva“, protože byla matkou všech živých^e. ²¹Bůh Jahve udělal člověkovu a jeho ženě kožené suknice a oblékl je do nich. ²²Pak řekl Bůh Jahve: „Hle, člověk se teď stal jakoby jedním z nás, zná totiž dobro a zlo^f. Jen aby nyní nevztáhl ruku a neutrlh též ovoce ze stromu života, nepojedl z něho, a tak nebyl živ navěky!“ ²³A Bůh Jahve ho vyhnal ze zahrady Edenu, aby obdělával zemi, z níž byl vzat. ²⁴Vyhostil člověka a postavil před zahradu Eden cherubíny^h a plamen blýskavého meče,
- /Řim 5 12 aby střežili cestu ke stromu života. 2 17+
- /Zj 22 1n, 14

c) [3 15] Hebrejský text ohlašující nepřátelství mezi pokolením hada a pokolením ženy klade tedy člověka do protikladu vůči ďáblu a jeho „čeládce“ a naznačuje konečné vítězství člověka: je to první zásvit spásy, „protoevangelium“. Řecký překlad tím, že začíná poslední větu mužským zájmenem, připisuje toto vítězství nikoli potomstvu ženy obecně, ale jednomu ze synů ženy; je to počátek mesiášského výkladu, jenž pak bude jasně formulován v řady Otců. Spolu s Mesiášem je zde zahrnuta i jeho Matka a mariologický výklad latinského překladu *ipsa conteret* (ona potře) se v církvi stal tradičním.

d) [3 16] Odsouzení postihuje viníky v činnostech, jež pro ně jsou podstatné. Ženu jako matku a manželku, muže jako pracovníka. Text nemá znamenat, že bez hříchu by žena byla rodila bez bolesti a že muž by nebyl pracoval v potu tváře. To by se pak muselo z v. 14 vyvozovat, že hadí měli před hříchem tlapy. Hřích převrací Bohem předepsaný řád: místo aby byla rovnocennou družkou muže, 2 18–24, stane se žena jeho svůdkyní a muž si ji podmaní, aby s ní měl syny; místo aby byl Božím zahradníkem v Edenu, bude muž bojovat

s půdou, jež se stala nepřátelskou. Ale velikým potrestáním bude ztráta důvěrnosti s Bohem, v. 23. Jsou to *testy* dědičné. Aby se pak vyvodilo učení o dědičné *vině*, bude třeba počkat, až svatý Pavel vedle sebe postaví solidaritu všech v Kristu Spasiteli a solidaritu všech v Adamu hříšníkovi, Řim 5.

*) [3 19] *Poslední větu ponecháváme v tradičním, liturgii posvěceném znění. Dosl. překlad podle JB zní: „Nebot jsi hlína a do hlíny se vrátíš.“ Jinak srv. 2 7 a pozn.; dodáváme, že český výraz „země“ má též původ a kořen jako hebr. „adam“.*

e) [3 20] Jméno Eva, *Chavvah*, se vysvětluje kořenem *chajah*, „žít“.

f) [3 22] Hříšný člověk se povýšil na soudce dobra a zla, 2 17+, což je výsadou Boha.

g) [3 22] Strom života pochází z tradice, jež je paralelní s tradicí o stromu poznání. Člověk je svou přirozeností smrtelný, srv. v. 19, ale touží po nesmrtnosti, která mu nakonec bude dopřána. Ráj ztracený proviněním člověka je k obrazu ráje znovu nalezeného z Boží milosti.

h) [3 24] Výpůjčka z inventáře babylonských obrazů, srv. Ex 25 18+.